

Latin Amerika'da Elitlerin Kültür ve Davranışı*

Carlos Alberto Montaner

Latin Amerika, siyasî anlayışları yüzünden aşırı buhranlı dönemlerden uzunca bir süre zarar görmüştür. Medyanın, mutluluk hissi içinde, kıtanın nihayet yetişkinlik evresine ulaştığını haber verdiği zamanlar olmuştur. Biz, Kolombiya'nın yeni bir "Asya Kaplanı", Kosta Rica'nın Latin Amerika'nın kalbinde şaşırtıcı bir Silikon Vadisi olduğunu veya Brezilya'nın, Birleşik Devletler'in yarımküre üzerindeki hegemonyasını sorguladığını duyarız. Sonra kurumlarla ilgili felaket haberleri gelir: darbe teşebbüsleri, hiperenflasyon, istikrar programlarının başarısızlığı, sermaye kavgası. Karamsarlık içinde bir bunalıma düşeriz ve yabancı sermaye kaçmaya başlar. Ardından bunalım, umutsuzluğa dönüşür ve "Hiçbir çıkış yolu yoktur!" hükmünü veririz. Belki bizim, üst bir kültürle ilgili olarak konuşmamız gerekir.

20. yüzyılın sonlarına kadar buhranlı bir dönemden geçtik. Küba hariç, tüm Latin Amerika hükümetlerinin bütün tarihleri boyunca serbestçe seçildiği doğrudur. Fakat demokrasiimizin, taktir ettiğimizden daha kırılgan olduğu şeklinde haklı bir korku vardır. Arkasında dört yüz ölü bırakarak 1992'de Venezuela'da gücü zorla ele geçirmeye çalışan, Albay Hugo Chavez, bugün ülkeyi güçlü bir nüfuz desteği ile yönetmektedir. Parlamantonun kötü gidişinden sorumlu tutulan başkan Abdala Bucaram'dan kurtulması gereken Ekvator, şimdi hiç kimse-nin nasıl çözüleceğini bilmediği bir ekonomik krizin ortasındadır. Brezilya parası, üç haftada

satın alma gücünün yarısını kaybetti ve bu de-velüasyonla birlikte, başkan Fernando Henrique Cardoso'nun popülaritesi de aniden düştü. Meksika'nın zaman zaman modern demokrasiye doğru ilerlediği, zaman zaman da ondan uzaklaştığı görülür. Kolombiya, tehlikeli bir şekilde uçaklarla birleştirilmiş site devletlerine dönüştürülüyor. En az üç ordu onların kanunlarına etki etmektedir: Merkezî hükümet ordusu, komünist gerilla ordusu ve paramiliter¹ grupların ordusu. Fakat bununla beraber bu üç ordu, çeşitli aşamalarda dördüncü bir güç tarafından yönlendirilmektedir: vicdanlar ve silahlar satın alan ve yüzlerce kiralık katili kontrol eden uyuşturucu tacirleri. Paraguay'da başkan Raul Cubas'ın düşmanı olan ikinci başkan Luis Maria Argana, muhalifleri tarafından öldürüldü. Daha sonra başkan azledildi ve komplocu general Oviedo ile birlikte kaçtı. Bunlar üzerinde bu kadar ayrıntılı durmamızın sebebi nedir? Basit olarak biz buhranlı bir dönemdeyiz.

Sonu Gelmeyen Tartışma

Kanada ve Birleşik Devletler'in başarısına oranla Latin Amerika'nın başarısızlığının sebepleri üzerindeki tartışma, Latin Amerikalı entellektüelleri sürekli meşgul etmektedir ve herhangi bir kimseyi tatmin edecek yeterince açıklama vardır. Onlar 19. yüzyılın başında su-çu, hoşgörüsüz Katolisizmleri ile İberyadan

¹ Askeri bir niteliği olup, bir orduya bağlı olmayan örgüt veya kuruluş.

kalan (kültürel) mirasa yüklediler. Aynı yüzyılın ortalarında kusurlar, sözde ilerlemeye direnen yerli, tembel bir nüfusa atfedildi. 20. yüzyılın başında ve özellikle de 1910'daki Meksika devrimi ile, yoksulluk ve az gelişmişliğin haksız bir servet paylaşımına, daha da önemlisi köylülerin toprağı kullanamamasına yol açtığı söylendi. 1920'lerde "sömürgeci emperyalizm", çoğunlukla da "Yankee Emperyalizmi" suçlanmaya başlanmış ve bu daha sonraları hızlanmıştı. 1930 ve 40'lı yıllar boyunca Latin Amerika'nın zayıflığının, hükümetlerinin zayıf olmasının bir sonucu olduğu görüşü benimsendi. Bu durum, sadece hükümetlerin, ekonominin motorları haline getirilmesi, kamu görevlilerinin iş adamlarına dönüştürülmesi ile düzeltilebilirdi.

Bütün bu teşhis ve tetkikler, her biri ufak tefek doğruluk payı taşıyor olmasına rağmen tüm delillerin yanlış olduğunun anlaşıldığı 1980'lerin yitik on yıllık döneminde kritik noktaya ulaştı. 1950'lerde Latin Amerika ortalamasından daha fakir olan Güney Kore, Singapur, Tayvan gibi ülkelerin hızlı gelişimi, Latin Amerika'nın başarı anahtarlarını kökten yanlış anladığını gösterdi. Bu bizi, ister istemez "sorumlu kim?" değişmez sorusuna yöneltti.

Gerçi kısmî olsa da muhtemel cevaplardan Biri, "elitler"dir: bir toplumun ana sektörlerini yöneten ve yönlendiren gruplar; Latin Amerika'daki müşterek gelişmeye kayıtsız kalıp, bazı değer, tavır ve ideolojiler adına hareket edenler. Sorumlu olan tek kişi değildir; aksine gizli ve açık organizasyon ve kurumlarda önemli makamları işgal eden büyük bir çoğunluk, süregelen yoksulluğun başlıca sorumlularıdır.

Geleneksel kültür değerleri ve tavırlarının gelişme için büyük bir engel olduğu düşüncesi, giderek önem kazanıyor. Fakat nasıl oluyor da bu değer ve tavırlar, kendilerini insan davranışı şeklinde gösteriyorlar? Bu bölümde ben, altı elit grubun davranışında bu değer ve tavırların kendilerini nasıl açığa vurduğunu beyan edeceğim. Bu gruplar şunlardır; politikacılar, ordu, iş adamları, din adamları, entelektüeller ve solcu gruplar. Başlangıçta, büyük oranda açık toplum düşüncesini savunan elitleri suçla-

manın uygun olmadığını vurgulamak isterim. Eğer onların davranışı, açık toplum kurallarından köklü olarak ayrılıyorsa, reddedileceklerdi. Üstelik elitler içinde bizi şu anda bulduğumuz yere getiren davranış kalıplarını değiştirmeye çalışan istisna insanlar vardır.

Politikacılar

Şimdi biz, en çok görünür oldukları için politikacılardan başlayalım. Bugün Latin Amerika'da seçilmiş politikacıların itibarı oldukça düşürülmüştür, onlar kendilerini asla politikacılar olarak değil, oldukça farklı bir şey olarak göstermek zorundadırlar. Askerî memurların, güzel kraliçelerin, teknokratların her biri politikacıları hiçe sayarlar. Bu, niçin böyledir? Büyük oranda bölgenin her yerindeki kamu sektörlerinde rüşvetin suç olmaktan çıkıp kural haline gelmesinden dolayıdır. Bu kendisini üç şekilde gösterir:

- Hükümet görevlilerinin kazanılan her bir ihale için komisyon ve rüşvet aldıkları veya birilerinin menfaati için her bir kuralı ihlal ettikleri klasik şekil.

- Kendisi temiz olmasına rağmen rüşvetten akrabası olan bir kimsenin faydalandığı dolaylı şekil. Dominik cumhuriyetinden Joaquin Balaguer, Ekvator'dan Jose Maria Velasco Ibarra buna örneklerdir.

- Kamu mallarının, geniş seçmen gruplarını satın almak için kullanıldığı, oldukça pahalı olan klientalist şekil.

Politikacılar, sanki kanunlara itaat eden seçilmiş kamu görevlileri değil de, kanunları ihlal ederek nüfuzlarını koruyan otokratlar gibidirler. Bu, Latin Amerika'da hukukun üstünde iş görme şeklindeki gerçek güç tanımının oturduğu yerdir.

Gerçek şu ki, Latin Amerika'nın büyük çoğunluğunun, içinde kişisel sadakatin mükafatlandırılıp takdir gördüğü, beslenmeye ya da hoşgörüyeye dayalı ilişkileri temelde göz ardı edilmiştir. Latin Amerika kültüründe sadakat, arkadaş ve aile çevresinin dışına nadiren yayılır. Bu yüzden kamu sektörü tamamen güvenilmezdir ve kamu yararı düşüncesi çok zayıftır. Sonuç olarak, en başarılı politikacıların mütte-

fiklerine ve sempatzanlarına bedel ödeyen kimseler olması kaçınılmazdır.

Emin olun bu kötü uygulamalar Latin Amerika'ya mahsus değildir. Fakat korku veren şey, bölgede meydana gelen olayların defalarca tekrar etmesi ve şiddetini giderek artırması, daha da kötüsü insanların bu uygulamalara kayıtsız kalması ve bunlarla meşgul olan suçlu kimselerin cezasını çekmemesidir. Latin Amerikalılar, sanki bizzat kendilerinin, nihayetinde çürüme ve geri kalmışlığın bedelini ödeyeceklerini ve böylece bölgenin yoksulluğuna kuvvetle katkıda bulunacaklarını anlayamıyorlar.

Ordu

Ordu, benzer şekilde, Latin Amerika'nın problemlerinden sorumludur. Gelişmiş demokrasilerde ordunun görevi, ulusu dış tehditlerden korumaktır. Latin Amerika'da ordu, hem sosyal adaletle ilgili askerî görüşleri zorla kabul ettirmek hem de yönetime basitçe el koyarak ve kamu düzenini sürdürmek suretiyle sık sık politikacıların başarısızlıklarından ulusu koruma işini üstlenir. Her iki durumda da o, kendi ülkesini işgal eden bir güç gibi davranır.

Latin Amerika ordusunun davranışının, anavatan İspanya'nın etkisini yansıttığı söylenmektedir. Fakat tarihî gerçek, 1810 ile 1821 yılları arasında Latin Amerika cumhuriyetleri kurulduğu zaman, İspanya'daki ayaklanmaların ender ve genellikle başarısız olduğudur. İberya yarımadasındaki ihtilaller, aynı zamanda meydana gelmiştir, aksine onlara öncel değildir. Bunların da ötesinde 19. yüzyıl boyunca pek çok millî savaşa sebep olan ve 20. yüzyıl boyunca da diktatörlükleri sürdüren Latin Amerika ordusu *caudillo*'ları², esasında hem hukuk hem de demokratik değerler için bir görüşe sahip olmayan, baskıcı bir zihniyete bağlanmış tarihî bir Latin Amerika olgusu olarak görülür.

Gerçi 19. yüzyılın başlarındaki bağımsızlığın ilk günlerinden beri Latin Amerika'nın askerî diktatörlüklere sahip olduğu bilinse de 30'lu ve 40'lı yıllarda, Brezilya'da Getulio Vargas, Arjantin'de de Juan Domingo Peron

tarafından yönetilen ordu, takdir-i ilâhi ile yeni bir görevi üzerine aldığını belirtmeye karar verdi. Bu yeni görev, devlet yatırımlarının yöneticileri olarak yaşlı ordu görevlilerinin ataması yapılarak, hedeflenen ekonomik gelişmeyi sürdürmektir. Latin Amerika'daki gibi zayıf ve düzensiz kurumların bulunduğu uluslardaki temel düşünce, 20. yüzyılın karmaşık endüstriyel dünyasında geniş ölçüde rekabet gücü olan modern endüstriler meydana getirmek için gerekli hacim, gelenek ve disipline sadece silahlı kuvvetlerin sahip olduğudur ki bu, uygulamaya geçirilmesi gerçekte asla mümkün olmayan bir düşüncedir.

Devlet yatırımlarına bu askerî iştirak, Latin Amerika'ya pahalıya mal olmuştu. Politikacılar gibi ordu görevlileri de rüşvetçi idi. Piyasayı tahrif eden korumacı yatırımlar, sınırı aşmış ve aşırı istihdama sebep olmuştu. Sonuç, verimsizlik ve hantallaşmaydı.

Her ne kadar Arjantin'de Hipolito Yrigoyen ve Panama'da Arnulfo Arias örneklerinde olduğu gibi, birkaç sivil *caudillo* (diktatör) olsa da, Latin Amerika'daki *caudillo* gelenek, ordu ile tahakküm eder. Rafael Leonidas Trujillo, Juan Peron, Anastasio Somoza, Alfredo Stroessner, Manuel Antonio Noriega ve Fidel Castro güzel örneklerdir. Bir *caudillo*, zorla güç kullanan basit bir diktatörden daha fazla bir şeydir. O, uygulamada tam yetkili, tüm karar gücünü temsil eden ve baskı araçlarını elinde bulunduran çoğu vatandaşın bir önderidir. Sonuç, sadece demokratik gelişmeye zıt değil, aynı zamanda ekonomik yönden son derece pahalıdır ve kaçınılmaz olarak kamunun ve özel mülkiyetin düzensizliğine sebep olur.

İşadamları

Latin Amerika'daki en büyük siyasî ironilerden biri, "vahşi kapitalizm" in, acınacak şekilde fakir olan, toprak ve tenekeden yapılmış derme çatma gecekonduarda yaşamını sürdürmeye çalışan, tüm Latin Amerikalılar'ın yüzde 50'sinin yoksulluğundan sorumlu olduğu şeklinde sık sık ileri sürülen suçlamadır. Latin Amerika'daki gerçek trajedi, sermayenin sınırlı miktarda bulunması ve varolanın da büyük bir bölümünün, işletmeyi göze alan ve yeniliğe açık gerçek müteşebbislerin elinde değil de,

² İspanya ve Latin Amerika'ya has diktatör.

aksine paralarını gayri menkulde değerlendirmeyi tercih eden ve ulusların organik büyümesinin, kendi mülkiyetlerin değerinde artışa sebep olacağını düşünen ihtiyatlı spekülâtorlerin elinde olmasıdır. Bunlar, modern kapitalistler değil, daha ziyade feodal gelenekteki arazi sahipleridir.

Fakat en kötüsü, piyasa rekabetinden çok siyasî etki vasıtasıyla şansını arayan merkantilist³ işadamdır. Merkantilist, giderek artan kâr ve rüşvetin sebep olduğu acımasız bir kısır döngüde kazançlarını rüşvetçi politikacılarla paylaşır. O, sık sık tüketici için daha yüksek fiyat ve daha düşük niteliğe sebep olan gümrük korumacılığına başvurur. O, millî menfaat ve kapsamlı ekonomi bahanesi altında tekeli bir duruma başvurabilir. Veya aynı zamanda o, vergi imtiyazlarına sübvansiyonlara, ayrıcalıklı faiz oranlarına, geri ödeme zorunluluğu olmayan kredilere ve döviz alımı için ayrıcalıklı oranlara başvurabilir.

Merkantilist işadamları ile rüşvetçi politikacılar arasındaki bu sıcak ilişki, özellikle yerel endüstrilerin sermaye malları ithal etmek için aşırı derecede döviz indirimine girişmesi yönünden çok edicidir. Bir doların üç ayrı kura sahip olabildiği, bu tür ilişkilerin olduğu ülkelerde, dolarlar asıl kurundan alınabilir, bir bölümü gizli olarak daha yüksek bir kurdan satılabilir, ithal malları için bu ikisinin dışında bir oranda ödeme yapılabilir ve sanki büyümüş gibi kârların iki kat olduğu görülebilir. Böylelikle onlar, daha fazla zenginlikle daha fazla rüşvetçi olurlar.

Bu zararlı uygulamalar, sadece Latin Amerika'ya has değildir, fakat rüşvetin Latin Amerika'da bu şekilde sık ve aşırı meydana gelmesi, ona iştirak edenlerin önemsenmemesi ve cezalandırılmaması yüzünden oldukça endişe vericidir. İnsanlar, merkantilist işadamları tarafından kazanılan paranın, etkin alım ve satım sayesinde doğrudan veya dolaylı olarak vergi mükelleflerinin cebinden çıktıklarını anlamamaktadırlar. Onlar bu tür bir yasadışı faali-

yetin aslında hem mal ve hizmet bedelini yükselterek tüm maliyet bedelini artırdığını hem de fakiri daha da fakirleştirdiğini değerlendirememektedirler.

Olgu, birkaç istisna ile, Latin Amerika'nın, başarılı batı uluslarında ve giderek büyüyen Doğu Asya'da bulunan, ileri seviyede insanî refahı sağlayan siyasî demokrasi ile birleşmiş modern kapitalizm tecrübesine asla sahip olmadıdır.

Din Adamları

Halkın sefaletinden sorumlu olan elitler arasında din adamlarını da koymak zorunda olmak, üzücüdür. Bu sorumluluk tüm din adamlarına değil, sadece piyasa ekonomisine karşı telkinde bulunan ve anti-demokratik eylemleri destekleyen din adamlarına aittir. Aynı zamanda üzücü olan bu din adamlarının diğerkamılıktan oldukça uzak bir şekilde davranıyor olmasıdır. Fakat bu, fakiri daimi yoksulluğa mahkum eden sosyal adalet lehine bir arayıştır; cehenneme giden yolların iyi niyet taşları ile döşendiği doğrudur.

Aşağı yukarı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Katolik Kilisesi, okullar, hastaneler ve birkaç kitle iletişim aracı dışında mülkiyetinin çoğunu kaybetti. Bir zamanlar Batı dünyasının en büyük gayri menkul sahibi olan Kilise, ekonomik sahadaki etkin mülkiyet rolünü uzun bir süre önce kaybetti. Bu, onun etkisini, özellikle de ahlâkî alanda, kaybettiği anlamına gelmez. Kilise, insanların beklentileri üzerindeki derin etkisiyle, sunulan değer ve davranışları hâlâ meşrulaştırabilir veya itibardan düşürebilir. Fakat Latin Amerikan Papazlar Kongresi, bağımsız ilahiyatçılar ve Cizvitler (bir hristiyan mezhebi) "vahşi neoliberalizm"i mahkum ederlerken saçma bir propaganda yürütürler. Oysa "neoliberalizm", bölgedeki ekonomik krizi hafifletmek için tasarlanmış bir ıslah düzeninden başka bir şey değildir: Hükümet ve kamu sektörü harcamalarındaki kısıtlamalar, denk bir bütçe ve para akışının dikkatli bir kontrolü ki bunlar, yarım yüzyılı aşkın bir süredir Latin Amerikalılar için ciddi bir ilerleme sağlayamayan müdahaleci bir modelin sonucu olan salt genel durumun gereğidir. Din adamları tarafından oldukça ağır bir şekilde eleştirilen bu

³ Ülkenin menfaatini sahip olduğu altın ve gümüş gibi değerli madenlere bağlayan, ülkedeki değerli maden yataklarının işletilmesine önem veren ve ihracatı artırıp ithalatı azaltmaya çalışan iktisatçı.

tedbirler, zengin Avrupa ülkelerinin Euro'nun değerini belirlemek için birbirlerinden talep ettikleri şeylerden farklı değildir. Bu açık bir şekilde makul bir ekonomik politikayı tamamlamakla ilgili bir meseledir.

Rahipler ve özellikle serbest ilahiyatçılar, kâr güdüsüne, rekabete ve tüketimciliğe hücum ettikleri zaman daha da yıkıcı olurlar. Onlar fakirin yoksulluğundan yakınırlar, aynı zamanda disiplinli çalışma, tasarruf ve yaratıcılık sayesinde ekonomide başarılı olan insanın davranışını ve mülkiyete sahip olmayı yüz kızartıcı bulan düşüncüyü desteklerler. Onlar başarı psikolojisine karşı tavırları telkin ederler.

Bazı serbest ilahiyatçı din adamlarına göre yoksulluk, zengin ülkelerin sözde emperyalizminden, daha da önemlisi Birleşik Devletler'den kaynaklanmıyorsa, kaçınılmazdır. Ve yoksulluktan kurtulmanın tek yolu, serbest ilahiyatçı lider Gustavo Gutierrez'in teşvik ettiği fakat asla deklare etmediği silahlı mücadeledir.

Entellektüeller

Entellektüellerin Latin Amerika'daki kadar çok bilmişliğe sahip olduğu birkaç kültür vardır. Bu, Latin Amerika entellektüelleri üzerindeki güçlü Fransız etkisinin sonucu olabilir; aynı şeyler Fransa'da da olur. Bir yazar veya sanatçı şöhrete kavuşur kavuşmaz Balkanlar'daki savaş, karma aşındaki avantajlar ve devlet teşebbüslerinin özelleştirilmesinin sebep olduğu hastalıklar dahil, bütün konular üzerinde uzman olur.

Kültürümüzün bu özelliğinin, yıkıcı sonuçlarından başka hiçbir anlamı yoktur. Bu her şey hakkında bilgisiz ve tevazusuz konuşma yeteneği (todology), entellektüellerimiz tarafından, karşılık bulan bir coşkunlukla, alışkanlık haline getirildi: Anlattıkları ve tekrarladıkları her şey, engin Latin amerikan dünya görüşünün meydana gelmesinde anahtar bir unsur oldu. Kültürümüzün bu özelliği, Latin Amerika entellektüellerinin önemli bir kısmının Batı karşıtı, ABD (yankee) karşıtı ve piyasa karşıtı olmasından dolayı tehlikeli sonuçlar içermektedir. Üstelik onların görüşlerinin, dünya üzerindeki en gelişmiş ve en başarılı yirmi ulusun tecrübesine aykırı olmasının hiçbir önemi yoktur. Her şeye rağmen onlar Latin Amerika dün-

ya görüşünü derinden etkilemişlerdir. Yaptıkları açıklamaların amacı, demokrasiyi zayıflatmak ve geleceğe yönelik makul bir güvenin gelişimini engellemektedir. Eğer entellektüeller, ürkütücü bir devrimci sabah görüşünü telkin etmeye devam ederlerse, ne sermayenin kaçışı ne de siyasî ve ekonomik sistemimize ilmiş olan istikrarsızlık, bizim için sürpriz olmayacaktır.

Ayrıca çoğu entellektüelin gazete, kitap, dergi, radyo ve televizyonlarda telkin ettiği şey, Latin Amerikan üniversitelerinin çoğunda tekrarlanmaktadır. Resmi Latin Amerika üniversiteleri ve bir çok özel şahıs, çok az istisna ile, ekonomi ve toplumla ilgili eski Marksist düşüncelerin modası geçmiş döküntüleridir. Onlar hâlâ daha çok-uluslu yatırımların tehlikelerini, küreselleşmenin sebep olduğu zararları, kaynakların tayin edilmesini piyasa güçlerine bırakan bir ekonomik modelin aslî günahlığını vurgulamaya devam ederler. Bu mesaj, gençlerin üniversitede aldığı derslerle, Peru'daki Sendero Luminoso, Uruguay'daki Tupamaros, Venezuela'daki Movimiento de Izquierda Revolucionaria, Kolombiya'daki M-19 veya Meksika'daki Marcos'un gözü dönmüş Zapatistaları gibi yıkıcı gruplar arasındaki yakın ilişkileri aydınlatır. Bu genç insanların ormanlarda, dağlarda ve caddelerde taşıdıkları silahlar, üniversitelerin konferans odalarında doldurulmaktadır.

Birkaç istisna dışında Latin Amerika üniversitesi, bağımsız bir üretim merkezi olmayı sağlayamadı. Eskimiş ve tozlanmış fikirlerin hiç durmadan tekrarlandığı bir merkez oldu. Fakat asıl ürkütücü olan, öğrencilerin öğrendiği şeylerde toplumun gerçek ihtiyaçları arasında yakın bir ilişkinin olmamasıdır. Üniversite, gerçek sürece katkıda bulunan nitelikli kimse-lerin hazırladıkları sosyal bir düzene karşı hiçbir ilgi göstermeksizin nefret duyarak, sanki içten isyanın içindedir. Üniversitelerimizin başarısızlığı, Latin Amerika'daki üniversitelerin çoğunun, öğrencilerinin yüzde 80 veya 90'ının orta ve üst sınıfa ait olduğu gerçeğine rağmen, vergi mükelleflerinin katkısı ile oluşturulan ulusal bütçeden finanse edildiğini anladığımızda, özellikle dehşet vericidir. Bu, kaynakların daha az varlıklı olanlardan daha çok

varlıklı olanlara aktarılması demektir. Ayrıca bu fedakârlık, en fakir kesimlerin sefaletinin sürüp gitmesine katkıda bulunan saçma düşüncelerin güçlenip devam etmesine yardım eder.

Solcular

Son elit grup, piyasa ekonomisi ve özel mülkiyete karşı olan işçi sendikaları ile Latin Amerika'ya mahsus devrimcilerdir. Elbette kendini işçilerin yasal menfaat ve haklarına adanmış sağduyulu işçi hareketleri vardır. Ne yazık ki bu, sürekli etkin değildir. Yıllardır Latin Amerika toplumlarının başına bela olan sendikalar, eksik veya olmayan mal ve hizmetleri sağlarken parayı çarçur eden devlet teşebbüslerinin özelleşmesine karşı olan, üyelerinin standart yeterlik testleri almasını göze alamayan eğitim sendikaları ve şahsi menfaatleri için sağlık programlarını ve emeklilik fonlarını yağmalayan rüşvetçi aristokratların sendikalarıdır.

Bazı sendikalar, modern rekabetçi yatırımın değişen şartlara uyum sağlayacak şekilde esnek olması gerektiğini değerlendirmede yetersiz kaldı. Sendikalar değişimi zorlaştırıp katı sözleşmeler tesis ettiklerinde, bu şartlar altında, işyerleri insan çalıştırmak istemedikleri için yatırımlar rekabetten mahrum kaldı ve işsizlik giderek arttı.

Devrimciler, sosyal adalet adı altında kanunları ihlal etme yetkisine sahip olduklarına inandırılmış radikallerdir. Bazıları devrimci etkiyi ilerletecek herhangi bir ilave harekete girişmeksizin kendilerini devrimi telkin etmekle sınırlamışlardır. Che Guevara'yı kendilerini koruyan bir aziz olarak gören diğerleri ise, yap-

tıklarının sonuçlarını dikkate almaksızın siyasî şiddete girişmenin meşru olduğunu düşünürler. Onlar için devlet, meşru değildir ve ne pahasına olursa olsun ona hücum edilmelidir. Vasıtaları, öğrenci gösterileri, sokak çatışmaları, sabotaj, adam kaçıрма, bombalama ve gerilla saldırılarıdır.

Bu devrimci inatçı grubun eylemleri, Latin Amerika uluslarına ne kadara mal olmuştur? Miktar, hesap edilebilir olmaktan uzaktır, fakat devrimci solun, sadece varolan refahın yıkıcısı olduğu için değil, aynı zamanda ulusların refahını sağlayacak tasarruflarla ilgili uzun ve nazik dönemi, gelir getiren sermayeyi, kazançlı ve yeni yatırımları sekteye uğrattığı için bölgenin geri kalmasının ana sebeplerinden biri olduğu kesindir.

Sonuç olarak, Latin Amerika'nın yoksulluk ve adaletsizlik içinde kalmasına sebep olan bu elit grupların listesinin bitmediği açıktır, fakat onlar çarpıcı yönleriyle resmedildi. Amacım, geleneksel kültür değerlerinin davranışsal ifadesini mercek altına alarak tasvir etmek ve delillerini çürütmek suretiyle elitleri insanî gelişim lehine güçler haline getirerek Latin Amerika'daki değişim sürecine bir katkıda bulunabilmektir. Bunun için daha fazla muhtaç olduğumuz şey, özgürlük, saygı, adalet ve refah umudu içinde olabilen bir Latin Amerika'dır.

* "Culture and Behaviour of Elites in Latin Amerika", Samuel Huntington ve Lawrence E. Harrison, "The Culture Matters", Basic Books 2001, ss. 56-65.

Çev.: Hasan Yücel Başdemir